

KATARZYNA GÓRSKA

Miasto, *barrios* i kultura popularna w Peru

TOŻSAMOŚĆ KULTUROWA
NOWYCH MIESZKAŃCÓW LIMY

Miasto, *barrios*
i kultura popularna w Peru –
tożsamość kulturowa
nowych mieszkańców Limy

SOCIETAS

**seria pod redakcją
BOGDANA SZLACHTY**

125

Katarzyna Górską

Miasto, barrios
i kultura popularna w Peru –
tożsamość kulturowa
nowych mieszkańców Limy

Kraków

© Copyright by Katarzyna Górską , 2020

Recenzja

prof. dr hab. Aleksander Posern-Zieliński, UAM, PAN, PAU

Redakcja

Mirella Hess-Remuszko

Projekt okładki

Marta Jaszczyk

Książka dofinansowana przez Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN 978-83-8138-173-4 (druk)

ISBN 978-83-8138-194-9 (on-line, pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788381381734>

KSIEGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:

<https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1. Tożsamość, procesy zmiany i kultura popularna	11
1.1. Tożsamość – teorie.....	11
1.2. Tożsamość kulturowa	17
1.3. Latinoamerykańskie kulturowe studia miejskie	22
1.3.1. Tożsamość kulturowa i procesy zmiany kultury	29
1.3.2. Tożsamość kulturowa a kultura popularna	33
Rozdział 2. Miasto Lima, migracje wewnętrzne i osiedla popularne	39
2.1. Migracje wewnętrzne do Limy i demografia miasta.....	40
2.2. Osiedla popularne w Limie	43
2.3. Badania migrantów i osiedli popularnych w Limie	49
Rozdział 3. Osiedle Nuevo Pachacútec – mikoprzestrzeń zmiany kulturowej	55
3.1. Historia osiedla Nuevo Pachacútec	56
3.2. Charakterystyka osiedla Nuevo Pachacútec	62
3.3. Miejsce pochodzenia	83
3.3.1. Amazończycy w Nuevo Pachacútec.....	86
3.4. Główni aktorzy kulturowi w Nuevo Pachacútec.....	89
3.4.1. Założyciele i liderzy osiedla Nuevo Pachacútec.....	90
3.4.2. Lokalne organizacje młodzieży.....	94
3.5. Tożsamość paczakutekańska.....	102
3.5.1. Rocznica założenia osiedla Nuevo Pachacútec	103
3.5.2. Hymn Nuevo Pachacútec	105
3.5.3. Literatura paczakutekańska	108
3.5.4. Pacha Fest – <i>Festival por la Identidad</i>	111
3.5.5. <i>Todas las Sangres?</i>	113
Rozdział 4. Tożsamość, kultura popularna i zmiana kulturowa w osiedlu Nuevo Pachacútec	117
4.1. <i>Fiestas</i>	117
4.1.1. <i>Fiesta chicha</i>	118
4.1.2. <i>Pollada bailable</i>	120
4.1.3. <i>Fiestas patronales</i>	123
4.2. Kultura cyfrowa	128
4.2.1. Technologie i narzędzia	128
4.2.2. Nowe sposoby komunikacji i spędzania wolnego czasu	131
4.2.3. Kompetencje cyfrowe	135
4.3. Muzyka i taniec.....	137
4.3.1. Muzyka <i>chicha</i>	137

Spis treści

4.3.2. Hip-hop.....	143
4.3.3. Taniec	145
4.4. Sport	147
4.4.1 <i>Downhill longboarding</i>	147
4.4.2. Inne dyscypliny sportu.....	150
4.5. Kultura kulinarna	152
4.5.1. Kuchnie regionalne.....	152
4.5.2. <i>Chifas</i> i <i>pollerias</i> – nowe tradycje?.....	157
4.6. Religia	159
4.6.1. Kościoły ewangelikalne.....	160
4.6.2. Kościół katolicki	163
4.6.3. <i>Curanderismo</i>	166
Rozdział 5. Wybrane zjawiska kultury popularnej w Limie	171
5.1. Fenomen kultury <i>chicha</i> w Limie.....	173
5.1.1. <i>Chicha</i> jako <i>cultura emergente</i>	174
5.1.2. <i>Chicha</i> jako <i>cultura viva comunitaria</i>	178
5.1.3. Wielokulturowość kultury <i>chicha</i>	181
5.2. Grafika popularna	188
5.2.1. Przedstawiciele limeńskiej grafiki popularnej	188
5.2.2. Wystawy sztuki <i>chicha</i>	191
5.2.3. Estetyka <i>chicha</i>	196
5.2.4. Symbole grafiki popularnej w Limie.....	199
5.3. Malarstwo amazońskie	203
5.3.1. Malarze amazońscy w Limie	203
5.3.2. Wystawy sztuki amazońskiej	209
5.3.3. Estetyka malarstwa amazońskiego.....	211
5.4. Tożsamość <i>cholos</i>	215
5.4.1. <i>Cholo</i> – próba zrozumienia terminu w kontekście peruwiańskim.....	216
5.4.2. Wybrane wydarzenia <i>cholo</i>	223
5.4.3. Sztuka <i>cholo</i>	226
5.4.4. Czy istnieje tożsamość <i>cholos</i> ?	232
Rozdział 6. Tożsamość kulturowa nowych mieszkańców Limy.....	237
6.1. Polifoniczność miejskich tożsamości kulturowych	237
6.2. Tożsamość kulturowa a tradycja i nowoczesność	241
6.3. Kultura popularna jako narzędzie subwersji	248
6.4. Kultura popularna a tożsamość narodowa	253
Zakończenie	257
Bibliografia.....	259
Załączniki.....	281
Spis materiałów graficznych	285
Summary	287
Indeks osobowy	289

Wstęp¹

Tematem tej publikacji są miasto Lima, osiedla popularne, miejska kultura popularna oraz tożsamość migrantów i nowych mieszkańców peruwiańskiej stolicy. Ameryka Łacińska jest dzisiaj przestrzenią wybitnie zurbanizowaną, a miasta stały się przestrzenią nowoczesności i postępu. W regionie nastąpiło przejście od dominacji przestrzeni prowincji i modelu ekonomicznego opartego na uprawie ziemi do modelu rozwoju, w którym nadrzędną rolę pełni miasto. Choć miasta w Ameryce Łacińskiej mają długą tradycję, ponieważ funkcjonowały już od czasów prekolumbijskich, to dopiero dzisiaj mieszka w nich większa część populacji. Miasta są dziś przestrzenią nowoczesności oraz progresywnych polityki i zmiany.

Zgodnie z wizją Geertza badanie kultury to interpretatywne poszukiwanie kulturowych znaczeń funkcjonujących w społecznej przestrzeni kultur, rozumianych jako wyodrębnione formy bycia w świecie (Geertz, 1973). Współcześnie, w zakresie studiów kulturowych, które dostosowały się do charakteru dzisiejszych społeczeństw, dokonała się pewna redefinicja przedmiotów zainteresowań. W obecnym świecie coraz mniej jest egzotycznych i wciąż izolowanych społeczności, a postęp technologiczny i industrializacja przyczyniły się do rozwoju nowej sceny dla dzisiejszych badań. Tym nowym terenem dla badaczy kulturowych stało się m.in. współczesne miasto. Intensywność przemian zachodzących w dzisiejszych społeczeństwach miejskich odkryła przed nauką ogromne i złożone pole badawcze. Przedmiotem badań tej pracy jest tożsamość kulturowa dzisiejszych migrantów w Limie, tożsamość rozumiana w tym przypadku jako proces zmiany kulturowej, który prowadzi do powstania jakościowo różnych cech i form kulturowych.

Stopień urbanizacji oraz przebieg i intensywność tego procesu w Ameryce Łacińskiej sprawiają, że dzisiaj wszyscy, którzy chcą zrozumieć ten region, powinni dostrzegać przede wszystkim przestrzeń miasta. Z ponad 650 milionów ludzi, którzy mieszkają w regionie, ponad 80% żyje w miastach. Czyli na pięciu mieszkańców Ameryki Łacińskiej – czterej to mieszkańcy miast. I choć te statystyki

¹ Badania, które umożliwiły napisanie niniejszej publikacji były sfinansowane przez Narodowe Centrum Nauki (Nr projektu 2013/09/N/HS3/02011).

są wymowne, można odnieść wrażenie, że stare narracje dotyczące regionu wciąż dominują, co tłumaczy, dlaczego medialne doniesienia o regionie wciąż nieproporcjonalnie koncentrują się na kwestiach wiejskich, chłopskich i rolnych. Kwestie te pozostają ciągle aktualne, ponieważ problem ziemi, na wsi lub w mieście, nadal jest głównym źródłem konfliktów w Ameryce Łacińskiej. To oczywiste, że problemy miejskie będą coraz bardziej dominować w politycznej i społecznej przyszłości regionu. Dzisiaj Ameryka Łacińska staje się przede wszystkim obszarem, na którym społeczeństwo żyje w miastach, a doświadczenie życia miejskiego jest dominującą formą życia dla większości mieszkańców w regionie.

Warto zwrócić uwagę, że w Limie – jednym z największych miast latynoamerykańskich – mieszka jedna trzecia wszystkich Peruwianczyków. Miasto prezentuje specyficzny obraz Peru, Lima stała się przestrzenią, w której można spotkać mieszkańców całego Peru: z Andów, Amazonii i z wybrzeża. Podobnie jak większość latynoamerykańskich metropolii, w ciągu ostatniego półwiecza Lima diametralnie się zmieniła. Główną przyczyną tych głębokich przeobrażeń jest migracja wewnętrzna z terenów peruwiańskich prowincji do głównych miast kraju, a przede wszystkim do stolicy. Ten dynamiczny proces społeczny spowodował kilka problemów w Limie, ale rozpoczął też nowy i niesamowity rozdział w historii miasta. Głównymi bohaterami tego rozdziału historii i podmiotami procesów zmiany w dzisiejszej stolicy Peru są migranci – nowi mieszkańcy Limy.

Dynamika rozwoju latynoamerykańskich miast jest naznaczona głębokimi nierównościami społecznymi, które obywateli miejskich dzielą na różne kategorie: elity ekonomiczne, polityczne i społeczne, wewnętrznie zróżnicowaną i nieliczną klasę średnią oraz najliczniejszą klasą niższą, (*clase popular* lub *sector popular*)². Pomiędzy tymi grupami społecznymi w przestrzeni miasta codziennie pojawiają się binarne wyzwania: nowoczesności–tradycji, globalności–partykularności, włączenia–wyłączenia, elitarności–popularności. Latynoamerykańskie miasta stały się takimi laboratoriami, w których badać można współczesną złożoną i wieloraką kulturę.

² W tekście, na określenie grupy społecznej, której dotyczy książka, używany jest termin klasa niższa. W opracowaniach hiszpańskojęzycznych używa się terminów *clase popular*, *sector popular* lub *sujeto popular*. Terminy te mają wyróżnić nową grupę mieszkańców miasta – związaną przede wszystkim z kulturą popularną i wyróżnianą na podstawie migrancko-miejskiego charakteru. Za nieadekwatne uznano terminy klasa ludowa, który odnosi się znaczeniowo do przestrzeni wsi, oraz terminy proletariat lub klasa robotnicza, które wpisują się w marksistowskie narracje.

Celem tej książki jest przedstawienie zmian tożsamości kulturowej migrantów³ – nowych mieszkańców dzisiejszej Limy. Ten proces zmiany kulturowej rozpoczął się na skutek intensywnych migracji wewnętrznych, zmierzających głównie do stolicy Peru. Dziś Lima i mieszkający w niej migranci w sposób odmienny definiują swą tożsamość na poziomie kulturowym. Wydaje się, że ta obecna kulturowa i tożsamościowa sfera ich miejskiej egzystencji jest niedostatecznie poznana. Tekst spisany poniżej ma spełnić trzy zasadnicze zadania: opisać zmiany zachodzące w konstruowaniu tożsamości migrantów rozumianej w wymiarze kulturowym, opisać współczesne formy kulturowe będące manifestacjami tożsamości kulturowej migrantów oraz spróbować zinterpretować zmiany, które zachodzą w obrębie tożsamościowego konstruktu migrantów mieszkających w Limie

³ W tekście używane są terminy migranci i nowi mieszkańcy Limy. Terminy te nie są precyzyjne i budzą pewne wątpliwości, ale służyć mają przede wszystkim wyodrębnieniu i wyróżnieniu pewnej grupy społecznej. Na poziomie semantyki zarówno termin migrant, jak i nowy mieszkaniec, są nieprecyzyjne, gdyż nie wyrażają w pełni aktualnego statusu członków opisywanej grupy społecznej. Kondycji, która powinna być lokowana pomiędzy znaczeniami terminu migrant i nowy mieszkaniec miasta (obywatel).

Monografia wprowadza czytelników w zagadnienia związane z tożsamością i miastami Ameryki Łacińskiej, wskazując najważniejsze latynoamerykańskie teorie kultury miejskiej i zmiany kulturowej (transkultuacja, kultura hybrydowa, heterogeniczność). Następnie, łącząc dwa poziomy analizy przestrzeni miasta, przedstawia badania terenowe w nieformalnym osiedlu oraz analizuje przykłady kultury popularnej pojawiające się w dzielnicach klas średniej i wyższej Limy. Kultura popularna z jej najbardziej żywiołowymi reprezentacjami, jakimi są m.in. muzyka *chicha*, popularna grafika i nowe miejskie *fiestas*, dziś najlepiej definiuje tożsamość kulturową migrantów miejskich i ich dzieci, a także zmienia oblicze peruwiańskiej stolicy i wnosi nowe wątki w dyskusję nad tożsamością narodową.

ISBN 978-83-8138-173-4

9 788381 381734

<https://akademicka.pl>